

innert aan een of meer van de daareven genoemde typen.¹⁸⁷⁾ Vergeten wij niet, dat het onzuivere „Erlebnis” van het angstige kind, van het eigenzinnige kind, van het hoogmoedige kind, als bron voor de ontwikkeling „vom Kinde aus” genomen, vanzelf een paedagogisch resultaat moet doen bereiken, dat wel heel anders is dan de radicale opvoedingshervormers in hun oppervlakkig idealisme de massa willen suggereeren.¹⁸⁸⁾

En hier zijn wij aan een punt, dat tenslotte voor ons beslissend is. De „Erlebnis”-paedagogiek ziet het kind niet als zondig kind. Het schrikkelijke karakter van de zonde wordt genegeerd. En daardoor is de „Erlebnis”-paedagogiek, hoezeer ze er ook prat op gaat gegroeid te zijn uit de echte, waarachtige levensphilosophie, in wezen door en door vreemd aan het leven. „Het gedichtsel van ’s menschen hart is boos van der jeugd af aan.”¹⁸⁹⁾ Gelijk wij reeds zeiden, laat de „Erlebnis”-paedagogiek het kind niet *de* werkelijkheid beleven, ook niet de werkelijkheid zooals die buiten het kind is, maar het kind beleeft in het „Erlebnis” slechts zichzelf. Doch dan ook niet zichzelf zooals het in zedelijk en godsdienstig opzicht werkelijk is, maar het kind beleeft zichzelf met zijn emoties en zijn zondige neiging als maat aller dingen. Het verheugt zich over zichzelf, maakt zich bedroefd over zichzelf en drukt eigen subjectief beleven aan de werkelijkheid rondom op. Het is niet toevallig, dat op de „Erlebnis”-paedagogiek het odium rust, de theorie geweest te zijn van de Wandervogel-beweging.¹⁹⁰⁾

Trouwens, niet slechts het beeld, dat de „Erlebnis”-paedagogiek geeft van het kind als zedelijk wezen, is totaal onjuist, heel de psychologie der „Erlebnis”-paedagogiek is zoowel op feitelijke als principiele gronden onhoudbaar.

Dat men nu tot deze psychologie kwam, hangt samen met het feit, dat men omtrent het wezen van de voorstelling en van de wijze, waarop wij als kennend subject naderen tot de gekende objecten, in de school van de „Erlebnis”-paedagogiek een onjuiste opvatting had.

Omtrent het wezen van de voorstelling heeft de „Erlebnis”-paedagogiek een onjuiste psychologische opvatting; een onjuist inzicht, zoowel ten opzichte van de feiten als ten opzichte van de achter de feiten liggende theorie. Een voorstelling is de min of meer aanschouwelijk in ons optredende inhoud,¹⁹¹⁾ die niet zooals de gewaarwording of het waarnemingsbeeld op grond van een onmiddellijken prikkel,¹⁹²⁾ maar voornamelijk op grond van reeds voorhanden beelden in het bewustzijn opduikt.¹⁹³⁾ Toch is het niet gemakkelijk zuiver introspectief de voorstelling van de gewaar-